

Ana Đukanović-Miljkovac

Vesko Gagović

LIKOVNA KULTURA

za prvi razred osnovne škole
PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
PODGORICA, 2025.

dr Ana Đukanović-Miljkovac
mr Vesko Gagović

LIKOVNA KULTURA
za prvi razred osnovne škole
PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE

Za izdavača: mr Aleksandra Hajduković, direktorica

Glavni urednik: mr Radule Novović

Odgovorni urednik: Lazo Leković

Urednica: Maja Malbaški

Recenzenti: mr Ana Matić
mr Marija Kapisoda
Sonja Đuranović
Nađa Luteršek
Ana Čalov-Prelević

Lektura: Dragan Batrićević

Korektura: Jasmina Radunović

Grafičko oblikovanje: Momčilo Ćorsović
Marijana Simonović

Tehnička urednica: Dajana Vukčević

CIP – Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-303-2496-3
COBISS.CG-ID 32926980

Nacionalni savjet za obrazovanje, Rješenjem br. 08/2-119/25-484/4 od
28. 1. 2025. godine, odobrio je ovaj priručnik za upotrebu u osnovnoj školi.

Copyright © Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica, 2025.

SADRŽAJ

UVOD	4
I. ZLATNO DOBA DJEČJEG LIKOVNOG IZRAŽAVANJA.....	6
Stadijum razvijene šeme ili ideoplastični crtež	6
II. PRAKTIČNE PREPORUKE ZA ČASOVE LIKOVNE KULTURE	9
Napomene i sugestije za rad s darovitom djecom	10
Napomene i sugestije za rad s djecom s posebnim obrazovnim potrebama	11
III. SCENARIJI ZA ČASOVE.....	12
1. TAČKA I RAZLIČITE VRSTE LINIJA (2 časa)	12
2. BOJENE LINIJE I POVRŠINE (2 časa)	14
3. UKRASNI PREDMETI ZA UREĐENJE PROSTORA (4 časa)	16
4. VAJARSKI POSTUPCI GNJEČENJE I MODELOVANJE (2 časa).....	18
5. NABRAJANJE BOJA (2 časa).....	20
6. OTISAK, OTISKIVANJE (2 časa)	21
7. OTISKIVANJE PEČATOM, ŠABLONOM (2 časa)	23
8. KREIRANJE PROSTORA OD SLAGALICA (4 časa).....	25
9. BOJENE LINIJE I POVRŠINE (2 časa).....	27
10. RAZLIČITE VRSTE LINIJA (2 časa).....	29
11. PUNI I PRAZNI OBLICI (2 časa)	30
12. PROSTOR ZA BORAVAK (2 časa)	31
LITERATURA	32

UVOD

Drage kolegice i kolege¹,

Priručnik koji je pred vama pisan je u skladu s ishodima učenja Predmetnog programa za likovnu kulturu za prvi razred osnovne škole. Priručnik se sastoji od scenarija koji sadrže sve segmente za uspješnu realizaciju časova. U nastavku je dato objašnjenje pomenutih segmenata.

Pojmovi sadrže najvažnije termine koje učenici treba da usvoje na času.

Ishodi učenja su obavezujući i preuzeti su iz Predmetnog programa za likovnu kulturu, (Zavod za školstvo Crne Gore).

Korelacija se definiše nakon razmišljanja o ishodima učenja i načinu njihovog postizanja.

Likovna sredstva predstavljaju sva sredstva i materijale koji će biti potrebni za čas. Dio materijala donose učenici/učenicice², a dio može obezbijediti nastavnik, npr. velike kutije za prostorno oblikovanje, stare časopise za kolaž i dr.

Pojedina sredstva može obezbijediti škola; može ih napraviti domar škole u dogovoru s nastavnicima/nastavnicama. Na primjer, drvene ploče ili ploče od metala, iverice... Te ploče ostaju u kabinetu za likovnu kulturu ili u učionici, a koriste se dugi niz godina.

Napomene sadrže sve informacije koje su važne za čas: da li je potrebno neko prethodno znanje koje učenici treba da imaju; da li je čas povezan sa časom koji treba da slijedi poslije njega; važne sugestije/podatke o likovnom materijalu ili sredstvima...

Istraživanje se odnosi na rad učenika/učenica tokom kojeg oni sami dolaze do nekog zaključka, bez pomoći nastavnika. To može biti analiza radnog listića koji sadrži reprodukciju umjetničkog djela, neki prikaz na kome treba nešto pronaći ili na osnovu njega donijeti neki zaključak. Istraživanje može takođe podrazumijevati upoznavanje s novim likovnim materijalom, tj. samostalno otkrivanje svih njegovih izražajnih mogućnosti. U ovom slučaju, nastavnik prethodno demonstrira postupke pri upotrebi tog materijala, a nakon toga upućuje učenike da eksperimentišu i sami isprobaju njegove mogućnosti. Na ovaj način učenici od mnoštva ponuđenih postupaka otkrivaju one koji su lični, individualni, tj. sopstveni način izražavanja.

Istraživanje se može planirati i sprovoditi u toku časa, prije ili poslije motivacije. U odnosu na sam karakter ishoda učenja, ono može i da izostane, tj. ne mora biti planirano za izvođenje na času.

¹ Primijetićete da je tekst ovog priručnika većinom napisan u jednom rodu. Namjera nam je bila da postignemo jednostavnost, preciznost i jasnoću. Podrazumijeva se, dakle, da se sve napisano odnosi na oba roda.

² U daljem tekstu: nastavnik, učenik...

Motivacija je za nastavnika najbitniji dio scenarija. Tu se nalazi optimalan sadržaj učeničkih aktivnosti koji se može temeljiti na razgovoru s učenicima o određenoj temi, korišćenju nekog teksta (priče, pjesme, basne...) koji je u funkciji teme, osmišljavanju neke igre... Jasno je da motivacija pokreće na stvaralački rad, da djeluje pokretački na učenike.

Aktivnost se odnosi na centralni dio časa, na samostalan rad učenika. Nastavnik pomaže onima kojima je pomoć potrebna pri snalaženju s likovnim materijalom, pojašnjava ukoliko nešto nije jasno. Ukoliko su učenici motivisani i rado pristupaju procesu rada, ovaj dio časa je najlakši i najljepši i za nastavnika i za učenike.

Vrednovanje se odnosi na završni dio časa, učenici pokazuju/predstavljaju svoje radove. Dvodimenzionalne radove (kao što su slike, grafike i crteži) treba postaviti na tablu, u visini očiju učenika. Trodimenzionalne (kao što su skulpture, makete i sl.) treba postaviti na klupe, tako da svi učenici mogu lako da ih sagledaju sa svih strana. Potrebno je znati da vrednovanje nije biranje najboljeg rada. U ovom dijelu učenici razgovaraju između sebe i sa nastavnikom o radu. Na primjer, ako je ishod učenja da učenici slikaju miješanim bojama, oni razgovaraju o tome kako su dobili određenu boju, koje boje ulaze u njen sastav i sl. Nastavnik tada procjenjuje/zaključuje da li je ostvaren/postignut ishod učenja i da li su usvojeni likovni pojmovi. Ovaj dio zaokružuje čas.

Nadamo se da ćete nas kontaktirati ukoliko imate bilo kakvih nedoumica, sugestija, ali i uspjelih radova učenika koje nam možete slati na naše mejlove:

veskog@t-com.me
miljkovacana@gmail.com

Na kraju, uz nadu da će vam ovaj priručnik pomoći pri nastojanju da učenike osposobite za ostvarivanje njihovih likovnih zamisli, želimo vam srećan rad.

Autori

I. ZLATNO DOBA DJEČJEG³ LIKOVNOG IZRAŽAVANJA

U prvom razredu učenici ulaze u treći stadijum razvoja likovnog izražavanja. On se smatra *zlatnim dobom dječjeg likovnog izražavanja* jer su djeca u ovom uzrastu veoma zainteresovana za likovno stvaralaštvo. Obično mu se veoma raduju i krupnim koracima napreduju kada je ova oblast u pitanju.

Slijede karakteristike ove faze u likovnom razvoju djece.

STADIJUM RAZVIJENE ŠEME ILI IDEOPLASTIČNI CRTEŽ⁴ (od 6. do 9. godine)

Dijete u ovom periodu traži način da prikaže stvarne oblike, ali se likovni izraz još uvijek temelji na jakom emocionalnom doživljaju, zatečenom znanju i iskustvu. Jednostavne šeme, karakteristične za prethodni stadijum (*stadijum šeme*) bivaju obogaćenije novim detaljima, odnosima i specifičnostima. Gledajući dječiji crtež, odrasli mogu zaključiti da ono „pravi greške“ u viđenju i predstavljanju stvarnih objekata. Potrebno je znati da u ovom periodu djeca ne crtaju ono što vide, već ono što znaju. Zato se ovaj stadijum još naziva *intelektualnim realizmom*. S obzirom na činjenicu da je na djecu ovog uzrasta lako uticati jer nemaju formiran smisao za kritičnost, odrasli lako mogu nametnuti svoj stav. Njihovo neadekvatno reagovanje, tzv. *ispravljanje grešaka* ili *učenje djece da crtaju*, može narušiti dječje spontano i otvoreno izražavanje.

U stadijumu *razvijene šeme* crteži, slike i skulpture predstavljaju dječje iskustvo o objektu, a ne objekat onakav kakvim ga vidi. Dijete prikazuje ono što je za njega subjektivno važno.

Prateći razvoj šeme ljudske figure, vidimo da je ona obogaćena detaljima koji stvarno postoje na figuri: vrat odvaja trup od glave, trup je odjeven, pojavljuju se razlike u polu, uzrastu, zanimanju (kroz poseban način predstavljanja odjeće). Teme koje podstiču djecu u ovom periodu su: *Pekar, Policajac, Moja učiteljica...* Djevojčice crtaju nakit, posebne frizure, šminku... Crteži su često bogati znacima koji upućuju na ljubav. Zato su podsticajne teme i: *Zagrlio/zagrnila sam druga/drugaricu, Koga najviše volim...*

U samom početku ovog stadijuma rijetko se javlja figura u pokretu. Noge i ruke stoje ukočeno, stopala su obično okrenuta lijevo-desno, dijete verbalno objašnjava šta figura radi budući

³ Autorka Priručnika dr Ana Đukanović-Miljkovac je i autorka skriptata „Metodika nastave likovne kulture“

⁴ *Ideoplastični crtež* – crtež koji je stvaran pod uticajem ideja ili je prikazana sama ideja.

da ona na crtežu, slici, skulpturi stoji statično. Cijela figura po pravilu je postavljena *anfas*.⁵ U najvećem broju slučajeva, poslije šeste godine pojavljuje se nagovještaj pokreta: prvo stopalabivaju okrenuta na jednu stranu, a ruke su poluraširene, kasnije jedna noga biva podignuta i savijena u koljenu. Pretpostavlja se da je ovo prikazivanje pokreta potaknuto stvarnim kretanjem, ličnim dječjim iskustvom. U ovom periodu djeca zato mogu odgovoriti na sljedeće teme: *Igram se loptom, Preskačem konopac, Trčim, Radim vježbe, Ležim, Plešem, Vozim biciklo, Vozim rolere...* Neka djeca ponekad prikazuju lice u profilu, a figuru *anfas*, vjerovatno iz težnje da prikažu pokret, ali nijesu dovoljno spretna da cijelu figuru nacrtaju u pokretu.

Osim ljudske figure, figura **kuće** je najčešća u radovima⁶ djece ovog uzrasta. Kod većine, početna šema sastavljena je od jednog kvadrata ili pravougaonika kao prednja strane kuće, trouglom koji predstavlja krov i dimnjak. U tom trenutku dijete nije spremno da prikaže perspektivu. Prve njene naznake mogu se uočiti pojavom jedne ili dvije bočne stranice kuće koje su, po pravilu, prikazane u istoj ravni kuće. Ovo je opet momenat u kome dijete likovno prikazuje ono što zna, a ne ono što vidi. Ono zna da te stranice postoje, ali nije u mogućnosti da ih prikaže onako kako se one realno vide u perspektivi. Ova pojava naziva se *prevaljivanje* jer se strane kuće okreću – prevaljuju prema gledaocu tako da on može da ih vidi. Gradska djeca često crtaju višespratnice, što je rezultat života među visokim zgradama. One ponekad izgledaju kao vertikalno postavljeni pravougaonici, soliteri.

Daljim razvojem dijete je spremno da prikaže kuću s mnoštvom detalja kao što su različiti prozori, zavjese i cvijeće u njima, stepenište, vrata, kvaku... U ovom, razvijenijem periodu stadijuma *razvijene šeme* djeca mogu crtati zgrade koje predstavljaju: školu, poštu, autobusku ili željezničku stanicu, tržni centar...

Drvo je figura koja se pojavljuje uz kuću i prvi oblik iz biljnog svijeta koji dijete prikazuje. U početku, u prethodnom stadijumu (*stadijum šeme*), šema je jednostavna – vertikalna linija koja predstavlja stablo drveta s horizontalnim linijama sa strane ili iznad nje. Pretpostavlja se da je ovakav način predstavljanja stabla drveta posljedica dječjeg iskustva, pa drvo sagledava odozdo i ima utisak da sve grane imaju horizontalan položaj. U stadijumu *razvijene šeme* stablo je stabilnije, predstavljeno s dvije vertikalne linije, kao stub, često obojeno da bi se prikazala čvrstina. Grane su sada postavljene vertikalno i koso, kako izlaze iz stabla u vidu *metlice*. Krošnja je kod neke djece obogaćena mnoštvom sitnih grančica.

U psihologiji postoji test crtanja drveta jer se smatra da svako dijete ima svoj, karakterističan tip drveta. Jedan od tipova jeste otvorena krošnja s nizom vodoravnih linija koje popunjavaju cijelu površinu iznad krošnje. Otvoreni tip krošnje može imati više različitih varijacija. Zatvoreni tip krošnje takođe može biti samo zatvorena linija, manje ili više pravilna, popunjena bojom ili grančicama, lišćem, plodovima. Neka djeca krošnju mogu predstaviti bogato, razgranato, neobično.

Druga figura iz biljnog svijeta jeste **cvijet**, koji se, u odnosu na drvo, pojavljuje relativno kasno. Smatra se da je razlog tome što cvijeća – u različitim varijantama boje, oblika i veličine

⁵ Francuska riječ *en face* – gledano sprijeda, s licem prema gledaocu.

⁶ Rad, radovi – ovi termini mogu označavati čin umjetničkog rada, ali i same umjetničke radove: crteže, slike, skulpture... profesionalnih umjetnika, kao i dječje likovne kreacije.

– ima neobično mnogo, pa ih djeca kasnije crtaju zbog sinkretičkog mišljenja.⁷ Ono ne može lako naći opštu, ujedinjujuću predstavu za sve cvijeće. Dijete cvijeće prikazuje dekorativno, lijepo, kao cvijeće u vazi, u bašti... Prikazi mogu takođe biti raznovrsni, bogati, neobični – kao kod drveta.

Pojedina djeca nemaju mnogo prilika da dožive prisan odnos sa **životinjama**, pa tako ni potrebu da ih likovno dočaraju. Ona često radije likovno predstavljaju divlje nego domaće životinje jer su one često junaci slikovnica, filmova i crtanih filmova... Djeca sa sela češće crtaju domaće životinje zbog bliskog kontakta s njima.

Životinjski lik može se prepoznati u *prašemi*, prve životinje na dječijim crtežima mogu imati dosta ljudskih karakteristika sa samo ponekim detaljem karakterističnim za životinje: horizontalan položaj, podignute uši, rep... S određenom namjerom da prikažu životinje, djeca ih prvo – oko pete godine – prikazuju u vertikalnom položaju, kao ljude, ali kasnije trup predstavljaju horizontalno u profilu, s glavom u anfasu. Dešnjaci, radi lakšeg crtanja, životinje često okreću ulijevo. U početku životinje liče jedna na drugu, ali se poslije šeste godine može jasno prepoznati određena životinja. Djelove tijela ili atraktivne vizuelne karakteristike djeca ističu na svojim radovima: griva i zubi lava ili njegove velike šape s kandžama, mačka koja se nakostriješila, žirafa s dugačkim vratom, surla slona... Ovu razvojnu karakteristiku treba podržati temama: *Strašan lav, Mačka se brani od psa, Žirafa se hrani...*

Osim pomenutih figura, u dječijim crtežima mogu se naći mnoge druge: igračke, saobraćajni znaci, namještaj... U odnosu na okruženje, motivisanost i trenutno raspoloženje, dijete bira šta će likovno predstaviti.

⁷ U psihologiji pojava karakteristična za rane faze sazajnog razvoja djeteta kada se neke pojave i fenomeni, koji su samo perceptivno, prostorno, vremenski, ili, ipak, samo asocijativno, subjektivno povezani – smatraju za objektivno, realno povezane.

II. PRAKTIČNE PREPORUKE ZA ČASOVE LIKOVNE KULTURE

Časovi likovne kulture specifični su po tome što svaki od njih sadrži praktično likovno izražavanje učenika uz upotrebu likovnih materijala. Da bi taj proces tekao nesmetano, nudimo vam praktične preporuke, za koje mislimo da će pomoći uspješnoj realizaciji časa.

Zaštita za klupe: Mogu se koristiti stare novine. Na časovima na kojima se planira grupni rad i spajanje klupa praktično je koristiti najlon za krečenje. Može se kupiti debeli najlon i koristiti više puta, ili sasvim tanki i koristiti jednokratno. Da ne bi klizio sa stola, najlon se može ispod radne ploče stola, čitavom dužinom, zalijepiti ljepljivom trakom za krečenje.

Zaštita dječije odjeće: Preporuka je da svi učenici donesu po jednu veliku staru majicu kratkih rukava koja se oblači preko garderobe i može se stegnuti malim kaišem ili običnim kaničkom u struku da im ne smeta pri radu (majice se za ovakve prilike mogu držati u učionici).

Za časove vajanja: Kada se radi glinom, potrebno je da ona bude „izrađena“, tj. meka. Ponekad se desi da učenici kupe tvrdu, tj. dehidriranu glinu. Može im se sugerisati kako da sami omekšaju glinu uz malo vode ili, ako ne mogu, to treba da uradi nastavnik. Ponekad učenici imaju glinu u svom okruženju (u blizini svoje kuće ili područja gdje im žive rođaci, prijatelji...), pa ih treba podstaći da je donesu. Samo treba naglasiti da, ukoliko je to blizu neke vode (rijeke, jezera), glinu treba da izvadi odrasla osoba.

Osim gline, drvenih špahtli ili štapića za sladoled, čaša za vodu, najlona za zaštitu klupa, malih makaza za djecu, malih kašika, poželjno je imati za sve učenike male ploče od drveta, iverice, ili lesonita (mogu i metalne sa zaobljenim ivicama) veličine oko 25 x 25 cm koje bi koristili na svim časovima vajanja. Te ploče pogodne su za svaki trodimenzionalni rad, pa se često mogu koristiti i na časovima oblikovanja prostora.

NAPOMENE I SUGESTIJE ZA RAD SA DAROVITOM DJECOM

Kreativnost je dopuštati sebi da učiniš greške. Umjetnost je prepoznati koje da zadržiš.

Skot Adams

U predmetnom programu za likovnu kulturu predviđen je dio namijenjen prilagođavanju programa darovitim učenicima. U njemu se opisuju mjere i radnje u vezi s identifikacijom, praćenjem i pružanjem podrške takvim učenicima. Za učenike koji pokazuju naročitu zainteresovanost ili se procjenjuje da su daroviti za oblast umjetnosti nastavnik prilagođava sadržaje programa, kao i aktivnosti učenja.

Sadržaji programa mogu biti novi (koji inače nijesu predviđeni predmetnim programom) ili se postojeći sadržaji uče šire i dublje.

Nastavnik uvodi nove sadržaje i produbljuje postojeće sadržaje u skladu sa uzrastom učenika, vodeći računa o njegovim individualnim sposobnostima, interesovanjima. Nastavnik prezentuje darovitim učenicima nove likovne tehnike i materijale, bira one koji su u skladu s prepoznatim talentom i iskazanim interesovanjem učenika. Učenici se upoznaju s novim tehnikama i materijalima i biraju materijal koji ih posebno privlači.

Nastavnik može da, u datim situacijama, proširi i dopuni određene programske sadržaje. Kad nastavnik procijeni i prepozna da je za darovite učenike potrebno postojeće programske ciljeve više i detaljnije proučavati, prilagodiće teme i zadatke u okviru istih likovnih tehnika i likovnih materijala.

Nastavnik prije svega treba (zajedno sa stručnim saradnicima u školi) da prepozna talentovane učenike i da uoči prirodu talenta. U skladu s tim, može da osmisli dalji plan rada. Podsticajno je darovite učenike upoznati s umjetnikom koji se bavi sferom umjetnosti za koju su takvi učenici naročito zainteresovani. Razgovor s umjetnikom može biti vrlo važan motivacioni faktor za njih. Podrazumijevaju se posjete muzejima kao i praćenje izložbi koje se organizuju i one su date u priručniku kao bitan segment vaspitno-obrazovnog rada.

<https://zuns.me/product/5603>

NAPOMENE I SUGESTIJE ZA RAD S DJECOM S POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA

Učenje je kao veslanje uzvodno, čim se prestane, odmah se kreće nazad.

Lao Ce

Osnovno pravilo, kada je likovna kultura u pitanju, za rad s djecom s posebnim obrazovnim potrebama jeste ne raditi nikada umjesto njih, tj. ne raditi njihov rad. O ovome posebno treba skrenuti pažnju asistentima u nastavi. Svaka povučena linija, ostvarena bojena površina, udubljenje ili uzvišenje je uspjeh. Naime, ovdje se radi o malim koracima u kontinuitetu kada i najmanji uspjeh znači veliki uspjeh. Nastavnik je, zajedno s roditeljom/starateljom, članovima stručne službe, asistentom u nastavi, član tima koji učestvuje u osmišljavanju IROP-a. Ako učenik ima npr. problem s finom motorikom, veliki je uspjeh pomoći mu da nauči da olovku drži na način na koji on može, a ne onako „kako treba“. Svrha zadatka, tj. linije koje povlači same po sebi nijesu cilj. One su, u tom trenutku, samo pokazatelj na koji način učenik može da radi u datom trenutku.

Učenici moraju da osjete slobodu da mogu da šaraju, igraju se materijalom i što više se bave njime. Svako interesovanje za bilo koju likovnu oblast za učenike s posebnim obrazovnim potrebama je dragocjeno. Učenike ne treba kritikovati, ispravljati im radove, dodavati im nešto na crtežu, autoritarno podučavati. Djeca s posebnim obrazovnim potrebama imaju različite smetnje i teškoće a samim tim različiti su pristupi njihovim potrebama tokom obrazovanja. Problem s pažnjom nije prisutan kod svih niti se javlja na isti način. Štaviše, kod pojedinih učenika je prisutan hiperfokus. U pojedinim slučajevima - kada im je pažnja kratkotrajna, ne treba ih prisiljavati da rade više.

Postoje materijali prema kojima učenici, u nekom trenutku, mogu pokazati poseban afinitet. Potrebno je to uočiti i dopustiti učenicima da često koriste omiljeni materijal bez obzira na redovni plan i program. Ovakva zainteresovanost i rad učenika mogu biti dragocjeni za njihov sveukupni razvoj i napredovanje.

<https://www.skolskiportal.edu.me/Inkluzivno%20obrazovanje/Instruktivno-edukativni%20materijal%20za%20inkluzivni%20rad%20i%20u%C4%8Denje%20%C4%91ece%20s%20posebnim%20obrazovnim%20potrebama%20.pdf>

<https://zuns.me/product/755>

<https://zuns.me/product/9248>

III. SCENARIJI ZA ČASOVE

1. TAČKA I RAZLIČITE VRSTE LINIJA (2 časa)

Pojmovi: tačka, kratke linije, duge linije, krive linije, prave linije

Ishodi učenja: Tokom učenja učenik će moći da prepozna primjer za tačku i liniju, prave i krive, kratke i duge linije.

Korelacija: Fizička kultura, Priroda i društvo, Matematika

Likovna sredstva: tamnije krede u boji, po mogućnosti da ima više komada zagasitocrvene boje

Napomena: Ovaj scenario namijenjen je prvim danima škole, kada se učenici tek navikavaju na novo okruženje. Časovi likovne kulture često imaju karakter igre, pa ako obrađujemo tačku i liniju to možemo uraditi upućujući učenike na prostornu igru koja za centralnu aktivnost ima crtanje. S obzirom na to da su septembarski dani lijepi, neće biti problema za realizaciju časa u školskom dvorištu.

Prije početka časa nastavnik naznačava (s nekoliko kratkih linija) osnovne konture stabla i krošnje drveta (1). Drvo treba da bude prilično veliko da bi djeca hodala po njemu i imala prostora da crtaju gdje žele. Stablo može biti visine između 4 i 4,5 metra, a krošnja u prečniku 3–3,5 metra.

Motivacija: Nastavnik pjeva (po sopstvenoj ritmičkoj melodiji) ili izražajno recituje pjesmicu *Trešnjice – tačkice*,⁸ može i više puta da bi je učenici dijelom ili potpuno zapamtili:

„Ima jedno drvo, veliko, veliko,

Na njemu su grane, krive i prave,

Puno, puno grana dugačkih i kratkih.

Na njemu su trešnjice, ne zna im se broj,

rastu rastu trešnjice,

kao male tačkice“.

Zatim nastavnik razgovara s učenicima o drvetu o kom se govori u pjesmi i poziva ih da zamisle sasvim veliko drvo, zatim da zamisle trešnjice u krošnji tog drveta koje izgledaju kao male tačke. Nastavnik postavlja pitanje o tome šta povezuje stablo drveta s trešnjicama. Kad

⁸ Radi se o analogiji linije sa granama drveta i tačkama sa trešnjama u krošnji drveta.

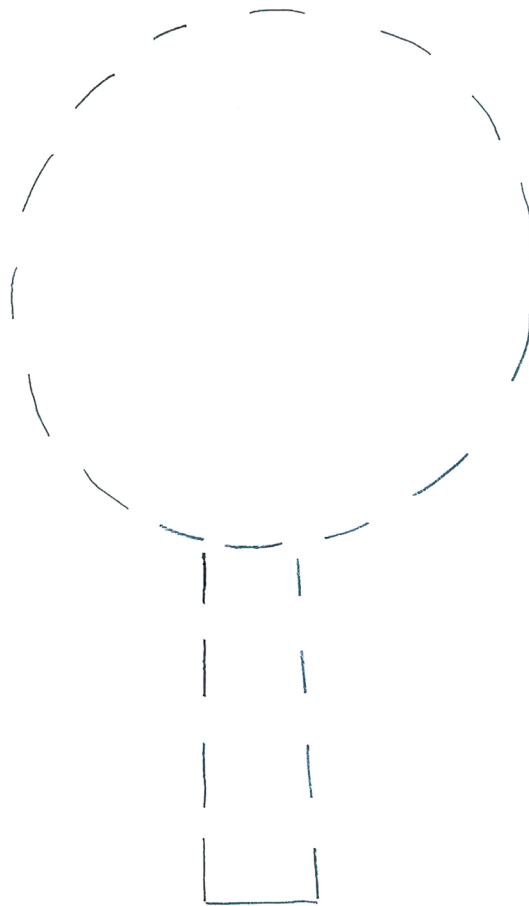
učenici ustanove da su to grane, pita ih da li su grane uvijek iste dužine, ili su neke kratke a neke duge. Zatim, da li grane mogu biti krive i prave, jesu li različite ili su pak sve iste.

Poslije toga nastavnik upućuje učenike da spoje nekoliko kratkih linija kojima je označio stablo (linije koje je nastavnik napravio prije časa), potom da isto tako spoje nekoliko linija koje označavaju krošnju, da crtaju trešnjice i spajaju ih s granama (tj. različitim linijama – kratkim i dugim, krivim i pravim – sa stablom drveta).

Aktivnosti: Učenici crtaju trešnjino drvo i mnoštvo trešnjica i grana.

Vrednovanje: Kada učenici završe rad, potrebno je da se udalje od crteža. Nastavnik pravi analogiju između grana kao linija i tačaka kao trešnjica. Razgovara se o konkretnim linijama: koje su krive a koje prave, koje su duge a koje kratke. Učenici ih samostalno pokazuju na crtežu. Pronalaze tačkice i objašnjavaju kako su ih nacrtali.

Kod ove vježbe ne procjenjuju se likovna dostignuća učenika, već nastavnik procjenjuje u kojoj su mjeri djeca shvatila šta je to tačka i kako se može nacrtati, kao i da linije mogu biti krive i prave i različite po dužini.

2. BOJENE LINIJE I POVRŠINE (2 časa)

Pojmovi: boja, bojena površina

Ishodi učenja: Tokom učenja učenik će moći da slika koristeći bojene linije i površine.

Korelacija: Priroda i društvo

Likovna sredstva: tempere, ton-papiri, tj. hameri u boji (presječeni napola ako su manji ili na četvrtinu ako su veći), četkice, čaše za vodu, krpice za čišćenje

Napomena: Scenario može biti realizovan u bilo kom periodu školske godine. Radi se o razvijanju osjećaja za slikarsku površinu i liniju formiranu bojom.

Istraživanje: Na mnoštvu radnih listića učenici eksperimentišu s bojama. Prethodno nastavnik demonstrira upotrebu tempera s vodom: tempera može da se razvodni tako da je bojena površina providna, da se vidi papir ispod. Ako stavimo manje vode, tempera je gušća, površina je neprovidna, papir je sasvim prekriven. Kada ne koristimo uopšte vodu, nanesimo puno tempere, tj. paste, bojena površina ima debeo sloj. Osim površina, bojama možemo izvlačiti (formirati) i različite linije. Sve ove postupke nastavnik pokazuje na papiru i upućuje učenike da eksperimentišu s bojama i probaju šta sve s njom mogu postići.

Motivacija: Nastavnik razgovara s učenicima o biljkama i postavlja pitanje o tome koja biljka jako voli sunce i ne treba joj puno vode jer umije da je čuva dugo u sebi. Ako ne mogu da se sjete, pita ih koja biljka ima bodlje. Zatim motiviše djecu da se prisjete različitih kaktusa i da ih zamišljaju: neki su mali i ima ih mnoštvo u jednoj saksiji ili na jednom mjestu na zemlji; neki je velik, pa je sam u saksiji (ili u zemlji). Ponekad jedan na sebi ima mnoštvo drugih kaktusa. Ima ih različitih oblika: loptastih, duguljastih i uskih, širokih, nepravilnog oblika... Neki kao da imaju glavu, ruke ili noge na sebi. Svi imaju bodlje, ali i one mogu biti kratke ili duge, deblje ili tanje, može ih biti manje ili više. Sve bodlje se mogu naslikati kada umočimo četkicu u boju i pravimo linije. Nastavnik nagovještava temu „Kaktusi na jarkom suncu“ i poziva učenike da slikaju kaktuse onako kao su ih zamislili, koristeći različite načine nanošenja boja na površinu i linije formirane bojom i četkicom.

Aktivnosti: Učenici slikaju na ton-papirima.

Vrednovanje: Nastavnik pravi izložbu na tabli, učenici posmatraju i komentarišu svoje i radove svojih drugara. Razgovara se o različitim načinima korišćenja bojenih površina i o tome kakav utisak na nas proizvode pojedine bojene površine (opisno, djeca mogu reći da je nešto grubo, nježno, providno, neprovidno, tamno, svijetlo...), zatim o tome kakvim su linijama formirane bodlje kaktusa. Daju se opisi pojedinih djelova učeničkih radova.

3. UKRASNI PREDMETI ZA UREĐENJE PROSTORA (4 časa)

Ishodi učenja: Tokom učenja učenik će moći da izradi pojedine ukrasne predmete u radnom prostoru (učionici).

Pojmovi: uređenje prostora

Korelacija: Priroda i društvo

Likovna sredstva:

- prvi ukras: papirni tanjiri, tempere, četkice, čaše za vodu, krpice za čišćenje
- drugi ukras: staklene tegle, različiti papiri, flomasteri, tempere, četkice, ljepilo
- treći ukras: više tankog papira (za štampanje), novinski papir, makaze, olovke

Napomena: Scenario je potrebno realizovati poslije časova na kojima su se učenici upoznali s pojmovima *prostor, pod, zid, plafon*. Radi se o korišćenju likovne prakse radi estetskog uređenja prostora za boravak i razvijanja kod učenika osjećaja za lijepo. Ovi časovi imaju vaspitnu ulogu jer potenciraju lijepo ponašanje – svi volimo da boravimo u urednom i lijepom prostoru, a da od nas često zavisi da li će neki prostor biti ugodan.

Motivacija: Nastavnik razgovara s učenicima o tome koliko nam je bitno da nam bude lijepo, da se prijatno osjećamo. Govori i da to može zavisi od okruženja u kome se nalazimo (da li je ono lijepo), a da i sami često možemo da utičemo na to. Možemo da uredimo našu učionicu – radimo nešto lijepo i u tome uživamo.

Nastavnik skreće pažnju na materijal koji se nalazi na stolovima i objašnjava kako možemo napraviti:

- prvi ukras: ukrasni tanjir za zid. Nastavnik može pokazati fotografije iz časopisa s ovakvim tanjirima na zidu i objasniti da će, umjesto pravih tanjira, koristiti papirne koje će oslikati temperama po želji;
- drugi ukras: ukrasne tegle za olovke, gumice i druge sitnice. Nastavnik objašnjava da možemo flomasterima nacrtati na papiru razne detalje (neka lica koja su nam draga, ptice, drveće, cvjetovi, sunce...), a zatim ih zalijepiti na tegle. Mogu se koristiti tempere pomoću kojih će se tegle direktno oslikavati;
- treći ukras: *veselo kolo* (pravi se sklapanjem papira u manje harmonike). Učenici sami, po želji, nacrtaju djevojčice, dječake ili neke životinje. Zatim ih uz pomoć nastavnika izrežu. Kada se harmonika otvori, mogu se papiri-harmonike lijepiti jedan za drugim i tako napraviti dugačko kolo.

Istraživanje: Učenici probaju materijal koji im je na raspolaganju i planiraju šta bi mogli raditi pomoću njega. Od više zamisli biraju jednu koju će realizovati.

Aktivnosti: Učenici prave ukrase za učionicu. Oni sami biraju koje će ukrase od ponuđenog materijala raditi.

- **Vrednovanje:** Učenici uz pomoć nastavnika razvrstavaju/raspoređuju ukrase koje su napravili. Tanjire kače na slobodni dio zida učionice; u dekorisane tegle stavljaju olovke i druge sitnice; planiraju gdje da okače *veselo kolo*. Ono ne mora biti okačeno na zid, već može biti zakačeno odvojeno od zida, u prostoru za koji nastavnik ocijeni da je slobodan i da ne smeta pri prolasku, a može biti podijeljeno u više manjih, pa okačeno na više mjesta. U ovom dijelu časa učenici razgovaraju o radovima, o tome kakvu su razliku napravili uređenjem prostora (učionice) u odnosu na ranije; da li im je prijatno kada gledaju lijepe detalje koje se uradili; da li su im neki od tih detalja novi, neobični, kako su oni urađeni, kako ih mogu opisati itd.

4. VAJARSKI POSTUPCI GNJEČENJE I MODELOVANJE (2 časa)

Pojmovi: gnječenje, modelovanje

Ishodi učenja: Tokom učenja učenik će moći da opiše vajarske postupke gnječenja i modelovanja.

Korelacija: Priroda i društvo

Likovna sredstva: glina, drvene špahtle ili štapići za sladoled, čaše za vodu, najlon za zaštitu klupa, male makaze za djecu, male kašike, ploče od drveta, iverice ili lesonita za vajanje

Napomena: Ovi časovi namijenjeni su upoznavanju učenika s vajarstvom, a to je osnovni rad s glinom, za koju nije potrebno prethodno iskustvo.

Istraživanje: Nastavnik s učenicama razgovara o glini: objašnjava da je to u stvari zemlja, koja je potpuno tvrda i puca kada je suša, nakon kiše se razmekša, a ako su obilne padavine – napravi se blato.

Svi učenici dobijaju dva komada gline: mali komad koji je tvrd (veličine otprilike dvije supene kašike) i veći, meki dio koji je spreman za modelovanje (ukupno da bude gline nešto manje od pola kilograma). Na klupama treba da za sve učenike budu čaše s malo vode na dnu, po jedna mala kašika i po jedne makaze.

Učenici eksperimentišu s tvrdim dijelom gline, stavljaju ga u čašu s malo vode i miješaju, to je analogija s omekšavanjem zemlje kada pada kiša; posmatraju kako se od tvrdog pravi meko i tečno.

Nakon toga učenici eksperimentišu s mekim dijelom gline. Ovaj dio treba da bude dovoljno mek da ga učenici lako oblikuju, ali da ne bude gnjecav pa da im se lijepi za ruke. Nastavnik objašnjava učenicima kako se glina može oblikovati. Mogu se praviti udubljenja i ispupčenja. Takvo oblikovanje naziva se modelovanjem. Nastavnik demonstrira različite postupke modelovanja glinom.

Učenici modeluju: mijese, prave glistice i kidaju ih makazicama, udubljuju prstima i špahtlicama, odvajaju komade, stiskaju, gnječe...

Motivacija: Nastavnik razgovara s učenicima o nakitu, nagovještava temu „Medaljon za mamu“.

Medaljon može biti veći nego što se obično nosi, oko 10 cm u prečniku, da bi učenicima bilo lako da modeluju oblike. Veličina medaljona treba da je u skladu sa šakama učenika. Potrebno je skrenuti pažnju da debljina medaljona ne bude manja od otprilike 2 cm kako pri sušenju ne bi pucao. Nastavnik može pomagati učenicima koji imaju teškoće da odrede debljinu medaljona.

Nastavnik razgovara s učenicima o tome šta je medaljon i poziva ih da zamisle neki koji bi po njihovom mišljenju bio najljepši, da zamisle šta na tom medaljonu ima, da na njemu mogu biti neke interesantne linije, krugovi, cvijeće, životinje..., da može biti različitih oblika (okrugao, četvrtast, u obliku cvijeta, Sunca, tj. onog oblika koji su učenici zamislili). Potrebno ih je podstaći da maštaju i zamišljaju medaljon.

Zatim nastavnik poziva učenike da takav medaljon modeluju u glini.

Ovo je aktivnost za prva dva od ukupno četiri koja su povezana, dva časa vajarstva i dva slikarstva. Medaljoni se poslije modelovanja suše (pri čemu je važno ostaviti ih negdje gdje nema cirkulacije vazduha, jer pri naglom sušenju pucaju). Na sljedećim blok-časovima učenici oslikavaju medaljone temperama.

Aktivnosti: Učenici modeluju medaljone na pločama za vajanje.

Vrednovanje: Nastavnik skupa s učenicima raspoređuje medaljone na klupama i razgovara s njima o načinima kako je koji modelovan. Učenici verbalizuju postupke koje su koristili, posmatraju i komentarišu tuđe i svoje radove. Razgovara se o različitim načinima korišćenja gline, gnječanju, udubljivanju i dodavanju materijala, tj. modelovanju.

5. NABRAJANJE BOJA (2 časa)

Pojmovi: boja

Ishodi učenja: Tokom učenja učenik će moći da nabroji boje.

Korelacija: Priroda i društvo

Likovna sredstva: tempere, četkice, čaše za vodu, najlon ili novine za klupu, zaštitna majica za odjeću

Napomena: Ova dva časa neposredno se vezuju za prethodne časove vajarstva jer učenici sada slikaju na medaljonima koje su modelovali prethodna dva časa.

S obzirom na temu, svi ovi časovi mogu se organizovati prije Osmog marta jer bi tada medaljon bio poklon za praznik.

Istraživanje: Nastavnik dijeli radne listiće gdje su u krugovima ili kvadratima prikazani u neredu parovi istih boja. Učenici imaju zadatak da linijama spoje iste boje.

Motivacija: Nastavnik pita učenike koje sve boje znaju i razgovara s njima o bojama u prirodi i okruženju, o boji lišća, cvijeća, neba, trave, o različitim bojama (npr. automobila koje su gledali na ulicama, boje na semaforu...). Učenici nabrajaju boje koje vide u učionici, na svojoj i odjeći i obuču svojih drugara.

Nakon toga nastavnik razgovara s učenicima o omiljenim bojama. Zatim učenike upućuje na radove s prethodnih časova i objašnjava da je potrebno da završe medaljone oslikavajući ih bojama prema želji.

Aktivnosti: Učenici oslikavaju medaljone koji su modelovani na prethodnim časovima.

Vrednovanje: Nastavnik skupa s učenicima raspoređuje radove na klupe i razgovara s njima o bojama koje su upotrijebljene na konkretnim medaljonima. Učenici nabrajaju boje i komentarišu ih.

6. OTISAK, OTISKIVANJE (2 časa)

Pojmovi: otiskivanje, otisak

Ishodi učenja: Tokom učenja učenik će moći da prepozna šablon.

Korelacija: Priroda i društvo

Likovna sredstva: truleks krpe, boje za prste (kupovne ili napravljene), četkice, čaše za vodu, tamni tanki flomasteri (crni, tamnoplavi, tamnozeleni, tamnocrveni, ljubičasti), zaštita za klupe i za odjeću, jedna rolna faks-papira ili mnoštvo manjih papira zalijepljenih za poledinu u dugačku traku

Recept za boju za prste: Izmiješati $\frac{3}{4}$ hladne vode i $\frac{1}{4}$ skroba tako da se rastope grudvice, zatim kuvati smjesu dok se ne izbistri i stvrdne kao puding. U još toplu mješavinu dodati temperu ili jestivu boju i posmatrati pravljenje boja.

Napomena: Ova dva časa povezana su s naredna dva – na njima će učenici učiti elementarno otiskivanje prstima, tj. korišćenje prstiju kao šablona, a na sljedeća dva korišćenje predmeta kao šablona.

Učenici mogu organizovati izložbu u krugu škole povodom 20. novembra – Svjetskog dana djece.

Nastavnik treba da skvasi truleks krpe i da utisne različite boje na svaku od njih (da upiju temperu). Njih će učenici koristiti kao jastučice s kojih će prstićima uzimati boju za otiskivanje. Prije časa treba cijelom dužinom učionice povezati klupe. Na klupama po dužini treba razvući dvije trake papira, tako da učenici mogu raditi s obje strane. Ako ima mjesta, po sredini treba postaviti truleks krpe s bojom i flomastere; a ako nema, mogu se postaviti na nekoliko stolova pored.

Istraživanje: Nastavnik objašnjava učenicima pojmove *šablon*, *otiskivanje* i *otisak*, tj. demonstrira čin otiskivanja i rezultat – otisak. Učenici se upoznaju s materijalom i eksperimentišu s njime tako što upiru prstima na truleks krpu s bojom pa prenose i otiskuju na male radne listove (polovina formata A4 bilo kakvog bijelog papira).

Motivacija: Nastavnik objašnjava na koji način možemo koristiti sopstvene prste kao šablone i formirati ljudsku figuru kada otisnemo prst jedan ispod drugog (imamo dva otiska), a naknadno do crtamo lice, ruke noge. Gornji otisak će biti lice, donji trup. Ruke i noge se do crtavaju.

Nastavnik zatim razgovara s djecom o različitosti ljudi na našoj planeti, o različitim bojama kože, obliku očiju, o plemenitosti i prihvatanju ljudi svih rasa kao jednakih. Tema je „Sva djeca svijeta“. Nastavnik predlaže da učenici svojim otiscima formiraju dugačko kolo djece na rolo-papiru, tj. da prvo otiskuju, a kada se otisak osuši da dodaju lice, ruke i noge.

Aktivnosti: Učenici prstima otiskuju ljudske figure i docrtavaju flomasterima ostale djelove.

Vrednovanje: Na kraju časa učenici skupa s nastavnikom razgovaraju o zajedničkom radu, na koji su način formirana djeca svijeta, kako su prsti „glumili“ šablone, kako su otiskivani i kako su formirane figure djece. Učenici objašnjavaju postupak otiskivanja i opisuju kakav su otisak na crtežu dobili.

7. OTISKIVANJE PEČATOM, ŠABLONOM (2 časa)

Pojmovi: otisak, pečat, šablon

Ishodi učenja: Tokom učenja učenik će moći da opiše otiskivanje šablona na papiru.

Korelacija: Crnogorski – srpski, bosanski i hrvatski jezik; Muzička kultura

Likovna sredstva: nekoliko velikih sunđera izrezanih na osam djelova (kao kocke i kao kvadri), tempere ili polikolor za krečenje, četkice, čaše za vodu, flomasteri, gumice različitih oblika i veličina, olovke, grančice drveta, dva velika i dva mala hamera u svijetlim bojama, zaštita za klupe i za odjeću

Napomena: Ovi blok-časovi naslanjaju se na prethodna dva, pa sada učenici otiskivanjem formiraju veliku kuću za djecu svijeta. Nastavnik treba da podijeli učenike u pet grupa.

- I grupa radi frontalni dio kuće otiskujući male kvadre sunđera kao cigle kuće, redajući otiske jedan pored drugog i jedan iznad drugog.
- II grupa dobija veliki trougao (koji će izrezati nastavnik) i sunđerom u obliku kockica otiskuje krov kuće.
- III grupa dobija mali hamer koji kasnije treba da bude postavljen kao prozor. Nastavnik treba prije časa da odredi srazmjernu veličinu prozora u odnosu na frontalni dio kuće. Učenici otiskuju cijele gumice kao zavjese, mogu da nacrtaju vazu sa cvijećem i da nju takođe popune otiskivanjem.
- IV grupa od malog hamera formira vrata kuće (i njih nastavnik prethodno izreže u odgovarajuću veličinu) otiskujući duži dio olovke ili grančice uspravno.
- V grupa na posebnom velikom hameru formira livadu koja naknadno treba da bude postavljena pored kuće, štampajući tupi okrugli vrh olovke da izgleda kao centar oko koga učenici dodaju flomasterima latice cvijeća.

Istraživanje: Nastavnik demonstrira nanošenje boje četkicom na sunđere, gumice i olovke, te otiskivanje na radne listiće. Objašnjava da se svaki od tih materijala naziva šablonom kada ga koristimo za otiskivanje. Nastavnik pravi paralelu s pečatom i objašnjava čemu on služi.

Nakon toga nastavnik dijeli učenike u grupe pa svi na radnim listićima probaju šablone od sunđera, gumica i olovaka. Petoj grupi nastavnik objašnjava kako da formiraju cvijeće na livadi docrtavajući latice.

Motivacija: Nastavnik objašnjava učenicima da nastavljaju rad s prethodna dva časa praveći kuću i livadu pored kuće za svu djecu svijeta. Razgovara se o zajedništvu, ljepoti dijeljenja i druženja, podstiču plemenita osjećanja prema drugoj djeci i ljudima uopšte.

Poslije toga nastavnik objašnjava svakoj grupi posebno njihov zadatak i nagovještava da će

svi djelovi biti cjelina buduće kuće.

Aktivnosti: Učenici otiskivanjem formiraju kuću i livadu koja će kasnije biti pored nje.

Vrednovanje: U holu škole organizuje se izložba povodom 20. novembra – Svjetskog dana djece. Svi skupa učestvuju u spajanju djelova kuće u cjelinu, dodaje se livada i kolo sa svom djecom svijeta s obje strane kuće. Učenici uz podsticaj nastavnika opisuju kako su na konkretnim djelovima velikog rada otiskivali pomoću šablona i od čega su za određene djelove bili šabloni.

Za otvaranje izložbe bilo bi odlično kada bi neko dijete napisalo pjesmu posvećenu djeci svijeta i odrecitovalo je, ili pak odrecitovalo autorsku pjesmu sa istom tematikom.

<https://youtu.be/yzaUaqccTPI?si=8nbUgoMdA3RgU9DB>

8. KREIRANJE PROSTORA (4 časa)

Pojmovi: prostor

Ishodi učenja: Tokom učenja učenik će moći da kreira prostor od slagalica.

Korelacija: Matematika, Priroda i društvo

Likovna sredstva: ploče za vajanje, raznovrsne slagalice ili njihovi djelovi koje učenici imaju kod kuće, glinamol, plastelin, kašičice ili drvca za sladoled, izolir-trake, autići (igračke)

Napomena: Scenario je potrebno realizovati poslije časova na kojima su učenici naučili da nabroje djelove prostora i opisuju različite prostore za boravak.

Nastavnik treba da na sredini učionice spoji četiri ili šest klupa kako bi na njima kasnije moglo da se postavi puno djelova koji čine veliku cjelinu. Svi učenici rade na malim pločama za vajanje da bi kasnije svoje radove lako prenosili u tu cjelinu.

Motivacija: Nastavnik poziva učenike da zamisle jedan veseli šareni grad s puno detalja, malih i velikih kuća, drveća, ljuljaški, zgrada... Nastavnik objašnjava kako taj grad zauzima jedan prostor i da učenici treba da organizuju taj prostor iz više cjelina, manjih djelova. Za to mogu koristiti cijele slagalice ili njihove djelove, sve što ih asocira na djelove grada.

Nastavnik motiviše učenike da opišu djelove grada. Poslije toga ih poziva da razmisle o tome na koji način da uklope svoje slagalice tako da predstavljaju određene gradske prostore. Glinamolom, trodimenzionalno, dopunjavaju one djelove koje nemaju u slagalicama: kuće, mostove, zgrade, drveće... po potrebi.

Nastavnik organizuje učenike u šest grupa: jedna grupa pravi trg, druga grupa stadion, treća park, četvrta zgrade, peta dječje igralište i šesta grupa ulice s kućama pored njih.

Istraživanje: Učenici posmatraju slagalice i zaključuju koje od njih odgovaraju za koji dio grada. Zatim rade u svojim grupama.

Aktivnosti: Učenici, u odnosu na to kojoj grupi pripadaju, rade djelove grada na svojim pločama za vajanje. Slagalice takođe kombinuju na tim pločama.

Vrednovanje: Nastavnik i učenici spajaju grad na već pripremljenim klupama na sredini učionice. Zatim pažljivo povezuju djelove grada izolir-trakom koja predstavlja ulice. Kada sve bude gotovo, razgovaraju o tome kako je organizovan prostor grada, kako su oblikovani pojedini njegovi djelovi slagalicama i plastelinom, na koji je način jedan dio povezan s ostalima, kako su spojene kuće s trgov, parkom, stadionom... Na kraju učenici koriste grad za igru, voze autiće ulicama svog grada i družu se.

9. BOJENE LINIJE I POVRŠINE (2 časa)

Pojmovi: boja, bojena površina

Ishodi učenja: Tokom učenja učenik će moći da prepozna boje.

Korelacija: Crnogorski – srpski, bosanski i hrvatski jezik

Likovna sredstva: papiri bloka broj 5, tempere i/ili akvarel boje, četkice, čaše za vodu, zaštite za klupu

Napomena: Ovaj scenario je prvi od ukupno četiri koji su među sobom povezani istom inspiracijom, pričom „Prsten na morskome dnu“ Desanke Maksimović.

<https://youtu.be/6Zle5rnVVqI>

Na ovom blok-času biće rađene ilustracije priče slikanjem; na sljedećem će biti izdvojen jedan motiv i djeca će ga crtati; na trećem blok-času učenici će vajati skulpture djevojčice i prstena, a na četvrtom će radovima ukrasiti učionicu, praviti hvatače vjetra i postaviti ih u učionici.

Motivacija: Nastavnik treba da pripremi video-materijal za ovaj blok-čas. S obzirom na to da učenici u ovom uzrastu većinom ne znaju kako izgleda morski jež, koral, morski sunđer, morska sasa, potrebno je predstaviti te životinje u video-formi ili na fotografijama. Nastavnik izražajno čita priču uz prezentaciju tih životinja na fotografijama. Učenicima treba objasniti da neke djelove mogu sami da zamisle, npr. sunđere iz čijih šupljina vire sićušni stanovnici i sl.

Nastavnik razgovara s učenicima o morskome dnu, o životinjicama koje se nalaze na njemu, poziva ih da opisuju pojedinačno životinje, posebno njihove boje, naglašava mjesta na kojima su one istaknute, npr. na crvenim (rumenim) koralima, različitom cvijeću na morskim sasama. Zatim pita učenike da li su prilikom gledanja videa ili fotografija prepoznali neke boje i koje su to bile. Kad ustanovi da su učenici zamislili kako može izgledati morskome dno, poziva ih da sve to naslikaju na papiru, po mogućnosti ne koristeći prethodno olovku.

Aktivnosti: Učenici slikaju zamišljeno morskome dno.

Vrednovanje: Nastavnik pravi izložbu na tabli. Učenici posmatraju i komentarišu tuđe i svoje radove. Razgovara se o stanovnicima morskog dna, opisuje kako su naslikani, kojim bojama. Nastavnik motiviše učenike da prepoznaju i pokazuju pojedinačne boje i da ih nazivaju njihovim imenima.

10. RAZLIČITE VRSTE LINIJA (2 časa)

Pojmovi: pravo, krivo, tanko, debelo, dugo, kratko

Ishodi učenja: Tokom učenja učenik će moći da: opiše prave, krive, tanke, debele, duge, kratke, vodoravne, uspravne i kose linije;
kreira rad koristeći prave, krive, tanke, debele, duge, kratke, vodoravne, uspravne i kose linije.

Korelacija: Matematika

Likovna sredstva: meke olovke za crtanje, gumice, listovi bloka broj 5

Napomena: Ovo je drugi od ukupno četiri scenarija koji za inspiraciju imaju priču „Prsten na morskom dnu“.

Motivacija: Nastavnik podsjeća djecu na priču „Prsten na morskom dnu“, posebno na dio sa morskim paukovima koji na svojim leđima imaju po jedan mali vrt sa životinjicama. Nastavnik poziva učenike da zamisle jednog ili više ovakvih paukova. Zatim predstavlja temu „Zavičaj morskih paukova“.

Učenici mogu crtati jednog ili više paukova, potrebno ih je podstaći da slobodno zamišljaju najmaštovitiji vrt s najneobičnijim životinjicama, tj. objasniti im da te životinje i taj vrt ne moraju da budu slični onima koji stvarno postoje, već da mogu da ih izmisle.

Na kraju nastavnik poziva učenike da, koristeći različite vrste linija, crtaju rad. Nastavnik ih podsjeća da pritom mogu da koriste različite vrste linija, kao što su prave, krive, tanke, debele, duge, kratke, vodoravne, uspravne i kose linije.

Aktivnosti: Učenici crtaju „Zavičaj morskih paukova“.

Vrednovanje: Kada učenici završe, nastavnik pravi izložbu crteža na tabli. Razgovor se vodi o morskim paukovima, različitim životinjicama i vrtovima na njima. Nastavnik motiviše učenike da pažljivo posmatraju svoj i crteže svojih drugara, da daju svoje mišljenje o načinu na koji su linijama ostvarene različite neobične životinje i vrtovi, te da opisuju linije kojima su određeni djelovi crteža nacrtani, tj. da pronalaze i opisuju prave, krive, tanke, debele, duge, kratke, vodoravne, uspravne i kose linije.

11. PUNI I PRAZNI OBLICI (2 časa)

Pojmovi: puno, prazno

Ishodi učenja: Tokom učenja učenik će moći da razlikuje pune i prazne oblike.

Korelacija: Matematika

Likovna sredstva: glina, drvene špahtle ili štapići za sladoled, čaše za vodu, najlon za zaštitu klupa, male ploče za vajanje

Napomena: Ovaj scenario potrebno je raditi poslije teorijskog savladavanja pojmova *puno* i *prazno*.

Ovo je treći od ukupno četiri scenarija koji za inspiraciju imaju priču „Prsten na morskome dnu“. Na njemu je izdvojen dio priče koji je lako vajarski obraditi.

Istraživanje: Nastavnik razgovara s učenicima o pojmovima *puno* i *prazno* i objašnjava da glinom možemo oblikovati i pune i prazne oblike. Daje primjere takvih oblika: kliker, čaša, kutija...

Učenici samostalno, bez pomoći nastavnika, modeluju po jedan pun i jedan prazan oblik po izboru.

Motivacija: Nastavnik pita učenike kako se završila priča „Prsten na morskome dnu“, da li je djevojčica na kraju bila tužna ili srećna i zbog čega. Zatim ih poziva da zamisle djevojčicu i njen prsten, a onda da ih sami modeluju.

Aktivnosti: Učenici modeluju djevojčicu i prsten iz priče „Prsten na morskome dnu“.

Vrednovanje: Nastavnik i učenici raspoređuju skulpture na klupe i razgovaraju o utiscima. Na pojedinim skulpturama koje prikazuju djevojčicu „otkrivaju“ veselo ili manje veselo raspoloženje. Nastavnik podstiče učenike na uočavanje razlike između punog i praznog oblika (djevojčica i prsten). Učenici na primjerima svojih skulptura objašnjavaju tu razliku.

12. PROSTOR ZA BORAVAK (2 časa)

Pojmovi: prostor

Ishodi učenja: Tokom učenja učenik će moći da: opiše različite prostore za boravak (učionica); nabroji pojedine djelove prostora.

Korelacija: Priroda i društvo

Likovna sredstva: flomasteri, stare korice bloka, konci, selotejp, dječje makaze, špag ili debeli konac

Napomena: Scenario je potrebno realizovati poslije teorijskog upoznavanja učenika s pojmovima *prostor*, *pod*, *zid*, *plafon*.

Ovo je posljednji u nizu scenarija koji za inspiraciju imaju priču „Prsten na morskom dnu“ i predstavlja svojevrsnu evaluaciju onoga što je tokom proteklih časova urađeno.

Motivacija: Nastavnik organizuje učenike da svoje radove s prethodna tri blok-časa raspoređuju na zidovima učionice, na podu i na klupama. U toku rada on pominje pojmove *zid* i *pod*. Nastavnik zaključuje da jedino nedostaje da urade radove koji bi s plafona visili u prostoru kao hvatači vjetra. Objašnjava šta su to hvatači vjetra. Motivi mogu biti životinje s dna mora iz priče koje nijesu do sada nacrtane ili naslikane. Nastavnik poziva učenike da na starim koricama bloka nacrtaju te životinje flomasterima. Zatim je potrebno da ih dječjim makazama izrežu i zalijepu za špag ili debeli konac. Nastavnik pomaže ukoliko je nekom potrebna pomoć pri rezanju makazama.

Aktivnosti: Učenici crtaju flomasterima, režu i lijepe.

Vrednovanje: Nastavnik i učenici lijepe radove s prethodnih časova na zid. Na policama slažu skulpture. Razgovaraju tokom postavljanja radova o pojmovima *prostor*, *pod*, *zid*; zatim *plafon*, o koji kače hvatače vjetra u prostoru (ukoliko je plafon visok, hvatači se mogu zalijepiti ili zavezati za luster ili za gornji dio prozora).

Na kraju učenici opisuju svoju učionicu, tj. razgovaraju o priči i o tome kako se ono što čitamo može polako „pretvoriti“ u ono što vidimo, i to u sopstvenom prostoru.

Učenici pokazuju pojedine radove i prisjećaju se djelova priče iz kojih su nastajali. Sada, u sopstvenom prostoru za boravak, imaju cijelu jednu priču na duže vrijeme.

LITERATURA

B. Karlavaris, M. Kraguljac, *Razvijanje kreativnosti putem likovnog vaspitanja u osnovnoj školi*, Prosveta, Beograd, 1981.

D. Belamarić, *Dijete i oblik*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.

I. Ivić, A. Pešikan, S. Antić, *Aktivno učenje 2*, Institut za psihologiju, Beograd 2001.

M. Peić, *Pristup likovnom djelu*, Školska knjiga, Zagreb, 1973.

M. Kojić, B. Karlavaris, S. Kojić, *Metodika likovnog vaspitanja dece predškolskog uzrasta*, UCG, 2020.

M. Buinac, E. Bašić, D. Belamarić, D. Nola, M. Bek Dvožak, B. Sorokin, R. Supek, V. Rašković Zec, Z. Ladika, *Dijete i kreativnost*, Globus, Zagreb, 1987.

M. Duh, T. Vrlič, *Likovna kultura za prvi ciklus devetogodišnje osnovne škole*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2004.

M. Kojić, *Karakter i karakteristike dječjeg likovnog izraza i likovne tehnike*, JPU „Ljubica Popović“ Podgorica, Podgorica 2003.

N. Grgurić, M. Jakubin, *Vizuelni odgoj i obrazovanje*, Educa, Zagreb, 1995.

R. Kvaščev, *Psihologija stvaralaštva*, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1976.

S. Filipović, *Metodika likovnog vaspitanja i obrazovanja*, Univerzitet umetnosti, Klett, Beograd, 2011.

